

נתוסף בכך שחרוש אפריל הייעות המוחשיות על ריכוז היהודים בגיאטות וההכנות הנעשות לגורושים לאושביז', עד שבסוף אפריל היה ק' משוכנע שהגורש הטוטאלי של היהודי הונגריה הוא קרוב ובלתי נמנע. ב-8.5 נחפץ שכנווע זה לוודאות ע"י אשורי של ויסלצני בדבר החלטת הגירוש הטוטאלי (פסקה 45) וע"י תוכן דבריו של אייכמן לברנד (פסקה 46). החל מ-15.5 ק' מקור ראשון (MPI אייכמן, באמצעות ברנד) שיום יומם מוגבלים 12,000 יהודים מהונגריה לאושביז' (פסקה 47); וכפי ש' העיד, בחקירה שתי וערב בוגע לגורש יהודי קלוז' (עמ' 199):

„ידעתו אז מה פירוש גרש לאושביז'.”

אתה העובדות המזועזות ביותר במשפט זה היא שלמרות הידיעות המלאות הנ"ל של ראש ועדת החזלה בבודפשט על המוני היהודים בעיר השודה,כחזי מילון גברים, נשים וטף, מתוך אי ידיעה גמורה וכקרובנות התעשה זידונית לרכבות שהובילו אותם לאושביז'. עצם העובדה הזאת מוכיחה, בכל המסיבות שהתרחשו במשפט זה, כי ק' לא הודיע את הקרבנות, למרות שידע את הגורל הצפוי להם. האמת האכזרית היא שוראש ועדת ההצלה היהודית הפקר את הרוב הגדול של היהודי הונגריה לנורמל היוזע לו מראש, על מנת להציל את קומץ „המיוחסים”.

אי זהרת יהודי קלוז'

פרשת קלוז' כרואה:

50. ראייה ברורה לדבר משמשת פרשת 18,000 יהודי קלוז', עיר מולדתו של ק', שנשלחו לאושביז', שעה ש-388 ממיוחסיה ניצלו ע"י ק' מהשואה. פרשה זאת התבררה על בוריה ע"י עדויות מפורטות, הן של חושבי קלוז' שידי השואה, הן של עסקני קלוז' מקרוב המיווחסים, הן של ק' עצמו — עדויות המאפשרות לנו להסתכל כאילו דרכ' זוכחות מוגדלת במערכות הכוחות שפעלו וגרמו לאבדן הקהילה הזאת.

מנהגי הציבור של קלוז' היו קרוביו ויידידו של ק'. בראש יהודי קלוז' עמד חותנו של ק', ד"ר יוסף פישר ז"ל, שאישיותו מוארה ע"י העד ד"ר הרמן בו הלשון (עמ' 374, 391).

„ד"ר יוסף פישר... היה אישיות בולטת בחאים הציוניים והיהודים הפליטיים של רומניה והונגריה. בין מס. 1 עד 3, ואח"כ באים האחרים. תמיד היה חבר מס. 1 של כל קונגרס ציוני, והוא סגן נשיא של הקונגרס הציוני כמה פעמים. י"ו"ר הקהילה בקלוז' מאז געוורי. אישיותה שהאפיליה על כולם וכולנו בחאים הציוריים. י"ו"ר אגוד הקהילות. ציר בפלמנט הרומני מטעם,, המפלגה היהודית''. אחד ממחוללי הציונות בטרנסילבניה. אישיותה שם-צינוי ולא ציוני, מס. 1, 2 ו-3 היה תמיד ד"ר פישר. נהגה מהוקרת מתנגדיו

הלא-ציוניים. ...את ד"ר יוסף פישר אני מחשיב כיהודי שרכש לו בחינוי זכות מלאה לכך שוכרו ישאר תהור, כי היה באמת יהודי תהור".

ד"ר פישר, בהיותו יו"ר קהילת קלוז', הרעמד ע"י השלטון הנאצי בראש מועצת היהודים, והוא בחר, תוך התיעצות עם הגופים היהודיים ובאשור הנאציים, ביתר חבריו המועצת היהודים ככללה נוסף על ד"ר פישר, עסקים ציוניים רבים, כגון ד"ר דוד הרמן, שהיה סגן מזכיר המועצת, ד"ר אגנו מרטון, יו"ר הסתדרות ציוני טרנסילבניה, יוסף גוטליב, אוגן לסלו — כולם חברים טובים של ק'. הלל דנציג, סגן יו"ר הסתדרות ציוני טרנסילבניה וידיוו של ק', לא היה חבר המועצת, אך בעל תפקיד חשוב בה (הוא נהנה מאותה זכות יתר כמו חברי המועצת להשתאר מחוץ עד אמצע מאין סמוך לתחום הגירוש). המועצת היהודית כללה גם לא-ציינים, כגון יוסף מוסקוביץ, שהיה מזכיר המועצת, וזיגסמודן ליב, יו"ר לשעבר של קהילת החדרים בקלוז' (עדות ק', 190). ליב היה בידיות עם ק' (עדות דנציג, כ"ז 79), אשר נפגש אותו בעת בקורס השני בקלוז' ב-3.5. ומסר לו כספי הצלחה (עדות ק', כ"ח 19, 21). היה דוחות לקשריו עם ההונגרים הצלlich ליב בתקופה בין הקמת הגיטו והתחלת הגירוש לעזוב את קלוז' ולהגיע לבודפשט, ולפי עדותו של ק' (ע' 190) עזր לו ליב בבודפשט להרכיב את רשותיו מיהושי קלוז'. מוסקוביץ פרו-ציוני (עדות ק', 189) ו"מאנשי פישר" (עדות דנציג, כ"ז 63), היה גם נאמן של בלש וחבר הנגагת הגיטו (עדות הרמן 393). ד"ר בלש עצמו, שנתרמה ע"י השלטון ההונגרי (קצין הגendarמריה אורבן) לראש הנגאגת הגיטו היהודית, היה לא-ציוני (עדות הרמן, 376), אבל, כפי שקי' הוֹדָה, לא ברצון, עדותו הסופית (כ"ח 5), במשך תקופה מסוימת עמד בראש הארגון שהוקם לפי דוגמת הסוכנות, זו"א צינים — לא-ציינים, על מנת לעזור לעבודות הקרןנות".

קלוז' הייתה הקתילה היהודית בהונגריה בה התקומ סניף של ועדת העזרה וההצלה שבבודפשט. בראש הוועד בקלוז' עמד ד"ר ארנו מרטון הנ"ל, ואחריו בריחתו לרומניה — הלל דנציג. ועדת ההצלה מקלוז' עמדה, תחת מרותו המוסרית" של ק' (עדות ק', 198). ק' העיד (כ"ח 21) שבשני בקורסיו הביא לו ועדת ההצלה בקלוז' סכומי דולרים וזהב ומסרם פעמי מרטון ופעם ליב או לגוטליב (כ"ח 21).

ק', שחיה ופעל בקלוז' עד שנת 1940, היה קשור עם עיר זו ותוшибת היהודים קשרים יותר הדוקים מאשר עם יהודי בודפשט או כל קתילה אחרת בהונגריה. בתקופה שלטונו הנאצי הוא בקר בקלוז' פעמים לפחות רשוונות מיהודיים, פעם באמצעות אפריל (עדות ק', 238, כ"ח 20), ופעם ב-3.5. (דו"ח ק', ע' 31). בעדותו (ע' 237) אומר ק':

"חוֹזֶן מַקְלוֹן לֹא בְּקָרְתִּי בָּעֵרִי הַשְׁדָה... נְסֻעַתִּי לַקְלוֹן פָּעָמִים, מְפֻנוּ שָׂאַת קָלוֹן הַכְּרָתִי, אֲתִי הָאָנָשִׁים וְהַמְּצָבָה, לְכָן הִיִּתִי מַתָּאֵם לָזָה".

בקשו השני של ק' בקלוז' (ב-3.5.) חל בעצם ימי הקמת הגיטו, היינו ריבוי יהודי קלוז' בשטח המלבנה (דו"ח ק', ע' 32). את הרישון לביקור השיג ק' מקרומי

rik ע"י חשלום השעור האחרון של „חוב“ דמי הקדיימה — ששורר בסך מיליון פנו (עדות ק', 38). בהודמנות זאת, אחורי פגישתו של ויטלצאנטי בקלוז' (פסקה 45), הביא ק' לחותנו, לאחיו וליתר קרוביו וחבריו את בשורת „עלית המיווחסים“ (עדות ק', כ"ח; 30) לפि התחכם בינן לבין קרומי, שנעשה יומ אחד קודם לכן.

בכל עניין האלת המיווחסים נתן ק' לקלוז' וכות בכוונה ועדיפות על יתר קתילות הונגראט, לא רק במספר הנציגים, אלא גם בעצם הוואלה. בדו"ח של ק' נאמר, בין היתר (ע' 41):

„חכינו ימים לבואם של המשלוחים האלה. אבל רק ד"ר יוסף פישר, ראש מועצת היהודים בקלוז', הודיע לנו שהס"ס קיבל פקודה מבוטפשטי להרכבת קבוצה מיוחדת (אייכמן ידע שקלוז' קרובה ביותר לבנו).“

כשהחל ב-3.6 המשבר עם אייכמן בשאלות קיום הבתוחו להצלת יהודים מערבי-השדה, עמד ק' על האלת נפשות מקלוז' בלבד (דו"ח ק', 44, ר' לעיל פסקאות 39, 41), ורק אחרי העברת „התקדמים של קלוז'“ בקש ק' להביא מיותר הקהילות „קבוצות יותר קטנות של פרומיננטים-ביבורי“ (דו"ח ק', 53). לעומתם נפשות שהובאו מקלוז' הובאו מדבריצין 85 (או 88), מסגדי 66, מביקושבה 40, ומיותר הקהילות, ובכללן גודלות מקלוז' (כגון נודווור) — משפחה אחת או שתים לפחות, וב███ הכל, „מאות אחותות“ של נפשות (דו"ח ק', 53–54). לפי יחס בכוונה זה של ק' לקלוז' לא יכול להיות ספק בדבר שבבאו לקלוז' ב-3.5 הבטיחו לקרוביו וחבריו שם לתקציב להם חלק הגון מ-300 הרשויות שאושרו באותו הזמן ע"י קרומי בשבייל יהודי ערי השדה.

אמנם רישימותו של ק' אישרו — באשמה שלשלונות — להגיע לקלוז', וכשנמסרו סוף סוף, אחורי עצובים שונים, לד"ר פישר, כבר נשלחוἌחדים מהתומכים, ובכללם גם קרוביים רחוקים של ק', בשני משלוחי הגירוש הריאנסטי לאושבץ; אבל התוקה להצללה נפרדת והפצפה לרישימות המועמדים השפיעה על מגהיגי קלוז' ועסקנית מיום בקומו של ק' (3.5), היינו מראשית הקמתו של גיטו קלוז'.

ימים לאחר מכן הרשימה הראונגה של ק' לקלוז' בהכח צפיהם של העסקיים לפועלות נמרת. ד"ר פישר מסר את הרשימה לוועדה בת 4 חברים: דנציג, גוטלייב, לסלו ומוסקוביץ', שעסקו בהשלמת הרשימה של ק' (שנפגמה ע"י שני המשלוחים הראשונים הנ"ל) ובהרחבתה. לצורך זה הם התיעשו עם בלש, חרמן ועסקנים אחרים; לפי עדות חרמן (ע' 381), „אין כמעט איש ציבור שאותו לא שוחחו על שם אוaud או שניים“. הצעת הרשימה המורחבת נשלהה ע"י פישר באמצעות השלטון הנאצי ל�', ואחריו ימים מספר הגיעו רשימה מוגננת מבוטפשטי לקלוז'; עטקיי קלוז' ניטו להרחבת את הרשימה המתווגת, וכך הוחלפו הרשימה בין קלוז' ובוטפשטי כמה פעמים (לפי עדות דנציג „לא פחות מ-4 פעמים“). לא פחות מ-10 שייחות טלפון בין-עירונית

התנהלו בעניין הצלת המיווחסים בין פישר וק' לפि רישון נאצ' מיזח. פישר, כיו'ר מועצת היהודים, נכנס לגיטו כאחד האחרוניים; הוא עמד ברגע הדוק עם מפקדי ה-ס"ס בקהלו' (עדות מונה, כ"א, 42, עדות דנציג ואחריב), והם הרשו לו ליצאת מדי פעם מהגטו לבית החולים היהודי לצרכי רפואי ולהתקשר ממש טלפונית עם ק'. על שייחות אלה העיד בקהלו' (ע' 191, 226—228):

„מה שיידעת על הגיטו ידעתי לא רק מליב אלא גם מד"ר פישר. אבל אתה היו לי רק שייחות טלפוניות קצרות. לא אמרתني שלא היה לי קשר עם ד"ר פישר. הוא שאל אותי בטפלון אם יש או אין אפשרות להצליח חלק מהיהודים שם. לא דברנו על הרשותה אלא על עניין הצללה של חלק מיהודי קלוז', 10 פעמים דיברנו על כך. בשליש האחזרון של מיי והודעתינו לו שיש רישיון, בפעם הראשונה דברתי אותו באמצע מאין. איני זכר מתי בפעם השנייה. הרכבת הגיעה לבודפשט ב-10.6. בಗיטו לא הייתה טלפונ, הוא צלצל מבית החולמים. הוא נצל כל ההזדמנויות להתקשרות. לא דנו על פרטיה הרשימה בטפלון. דנו על אפשרות הצללה קבועה מגיטו קלוז'. פעם אחת דיברנו על שמות — אז קיבלתי מהם בקשה אישית להכנסה לרשותה את הרוב יואל טיטיל-בויום... באמת איני זכר כל פניה אחרת. אני כמעט בטוח שלא הזכרו שמות אחרים.... נזכרנו שיסוף פישר דבר אותו 10 פעמים בטפלון מקלוז', לי באופן אישי ורק עם יהודי קלוז' היה קשר טלפוני... אニー לא הספקתי, חוץ מקלוז' — לא יכולתי לעשות את הכל בעצמי, לכן בחורת לי את קלוז' מסיבות מוגנות. לא אמרתי שלא יכולתי... חוץ מקלוז' לא היה מקרה שדברתי בעצמי בטפלון עם אחת מערי השדה.“

במשך כל תקופה קיומו של הגיטו שולגitation הצלת המיווחסים במרכזה התענוגות של עסקני קלוז', לא רק ד"ר פישר ואוותם העסקנים שטפלו בראשיותם בפועל, אלא כל עסקני קלוז', בין שנכללו בראשיות המיווחסים ובין שבקו לחכלל בתן, עכו"ם אחריו אפשרות הצללה זו מתוך התענוגות היונית. זה היה הפטון הגיגול שהופיע לנו"ג עיבי המנהיגים עם בקורי של ק' ב-3.5, בראשית הקמת הגיטו, ושrichtק את עניהם ומרציהם במידה הולכת וגוברת עד סוף חיסול הגיטו ב-9.6. במשך כל תקופה פעילותם הדקחנית של עסקני קלוז' מסביב להצלת המיווחסים הופסקה הבריחה המאורגנת ע"י ועדת ההצללה המקומית, הופצו ע"י השלטון הנאצי וההונגרי (אורבן) בעורחות הפעילה של יהודים כגון ד"ר בלש וכוהני הודיעו ארגעה כוונות לחושבי הגיטו בשם מועצת היהודים ולא הוכחשו ברבים ע"י אף אחד מהמנהיגים, ועלו 18,000 קרבעוניותם המוממיים של אייכמן, קרומיי וויסצני, משלוחה אחרי משלוות, על הרכבות שהובילו לתאי הגזים באושוויץ. רק ב-9.6, אחורי שגיטו קלוז' התירוקן מכל תושביו, ניתן אותה ל-ס"ס להעביר את מנהיגי הקהילה, את קרויבו של ק' ומיווחסים אחרים, ובכללם בלש וכוהני, לצורך כמה עשרות יהודים ומשומדים בני חסותו של אורבן וראש הגיסטפו (עדות הרמן 6—365), בסך הכל 388 נפשות של נזולי קלוז', למhana המיווחסים בבודפשט.

אי אזהרת יהודי קלוז' ע"י ק'

51. אילו רצה ק' למלא באמצעות את חובתו בראש ועדת ההצלה כלפי יהודי הונגריה להזוויר את הקרכנות המיעודים של הגאים מפני גורלם, הרי במקורה של קלוז' היה לו האפשרויות הטובות ביותר ואף הזרדמנויות יצואות מן הכלל לכך. לא רק באמצעות אפריל, אלא עוד ב-3.5, בעצם ימי הקמת הגיטו, ניתן לק' לנוסף מבודפשט לקלוז', להיפגש באופן פרטי עם הקהילה ולמסור להם (אילו רצתה) את כל ידיעותיו — דבר שלא הורשה לפחות יהודי בהונגריה ושבעד נסיוון לבתי חוק שילמו אחרים בחיהם. בכך הוא הזמן היה בידו של ק' ידיעות מוחשיות על הכנות הגרושים הטוטלי. על הכנה תאי הגזים באושביז' שבaille היהודי הונגריה, על הסכם וርבוחה הגירוש, על שלילו 1500 היהודי מחנה קיסטרץ' לאושביז', שמוועה סודית מפי הסוכנים הגרמניים על החלטת הגירוש הכללי, אישור מפי ויסליצני שהוא נשלח ע"י אייכמן לקלוז' כדי לעשות את „המלכה המולכלה“ ושאל לאפשר לו ליצור לעצמו „אליבי“ (ולק' היה מובן, לפי עדותו (פסקה 45), למה ויסליצני התכוון „שלא יהיה בהצלת יהודים, אלא בהשמדתם, כאחד ממניגי הרוצחים“) וכן, דבריו של ויסליצני שבנוועג להחלטת הסופית הוא „פסימי, מב Hindenbohn אנו“, בחרוף הזמנה לבקרו בבודפשט, „בדירתו הפרטית בעוד כמה ימים, ביןתיים יברר את המצב ויגיז לי בדיקוק“ (עדות ק', שם); כל זה היה לאל ידו של ק' למסור ב-3.5 לחותנו וליתר מהי הצלחה קלוז', ובכללים חברו ועדת ההצלה המקומית, אילו רצתה. עוד בשליש האחרון של מאה הצלחה ק' לשלווח לחותנו ולהבריו בקלוז' פתק, בו כתוב להם שישתדלו להרחב את הרשימות וישלחו המלצות (עדות דנציג, כ"ח 68), והחל מאמצע מי (לפי עדות ק', 191), כלומרו אחריו שהחטו השנהה עם ויסליצני ושיחותיו של ברנד עם אייכמן, דבר ק' 10 פעמים בטלפון עם חותנו. באותו מקופה החלה הפצת שמוועת קינר-מייזו בגיטו קלוז' וב-20.5 החלו תושבי הגיטו לעלות בהמוןיהם לקרונות הגירוש שהובילו אותם לאושביז'. השאלה לאן נסועות הרכבות הייתה השאלת בה'א הדיעת בקלוז'. היהודי הgitto שלחו לעיר קלוז' כדי לקלוט שמוועות על כיוון הרכבות ואך עשו מאמצים לעקוב אחריו נסיעתן (עדות הרמן ודנציג). באותו מקופה נתנו הגאים הזרדמוני לפישר לצאת מהgitto לבית החולים ולדבר בטלפון עם חותנו, שבודאי הייתה לו שפה משותפת אותו ושידיע את כל החשובות על השאלות הנ"ל, ולא שיתה ארעית בלבד, אלא 10 שיחות במשך כל התקופה הגורלית של יהודי קלוז'. ק' ידע את המצב בקלוז' לא רק ע"י ביקורו, אלא גם מפי זיגסמוד ליב שהגיע מקלוז' לבודפשט ומן קצר לפני ההחלטה הגירוש (פסקה 50). אין הוכחה שק' ידע באותו הזמן על הפצת שמוועת קינר-מייזו דוקא, אך ק' ידע, לפי עדותו (עמ' 222, לעיל פסקה 45) כי —

„הו תכיסים מצד הגרמנים להסתיר את כוונת ההשמדה; הפיצו בכל הארץ שמוועות בדרכים שונות ובאמצעים שונים שהיהודים ישארו בארץ.“

קשה להאמין, בכל המסבירות האלה, שאילו היה לך רצון כן להעביר לחשבי גיטו קלוז' זמינותקים ידיעות נוכחות בגיטו לגורלם ולהזוויר מפני תכיסי הגאים, לא היה הדבר עולה בידך. בשים לב לכל ההוכחות הנ"ל, וביחוד לדעתו הסופית של ק' (להלן)

פסקה (53), הנני משוכנע שכשם שבעת ביקורו בקלו"ז הייתה לך הזדמנות מלאה למסור למגagi היהודים שם את הידענות המוחשיות שהביאו אותך או למסקנתה שהגירוש הטוטלי הוא קרוב ובלתי נמנע, כן היו לו אפשרויות מסוימות להודיעו מעתה ועד מועד על החלטת הגירוש הטוטלי לאושבץ ולהזהרו מפני חכסי הרמות הנaziים. עובדה היא כי 18,000 יהודי קלוז' לא הוורו ע"י פישר (לעיל פסקה 5, עדות שמואלי ואחרים, גם עדות דנציג, כ"ח 68). קהילה שלמה הוטעה ונשלחה לאושבץ, למרות שראש הקהילה עמד עוד לפני הגירוש ובמשך כל תקופה הגירוש בקשר עם ראש ועדת ההצלה בבודפשט, שידע את האמת על חכנית ההשמדה הנaziית ועל חכסי הטעיתם. האם ק' לא מסר לפישר את הידענות הנוחות לשם מניעת הטעיתם, או האם פישר לא העביר את הידענות שקיבל מך' לקרבנותה הטעית הנaziית? העזרות במשפט זה מצביעות בכיוון הראשון: לפי עדותו של דנציג, שהיה ברגע קרוב עם פישר בגטו קלוז', לא קיבל פישר ידיעות מכך' על כיוון נסיעת הרכבות (כ"ה 68-69). ואם יש ספק במוחמאנטו של דנציג בנסיבות זו, מאחר שעדי זה היה מעוגן יותר מדי להגנן על עצמו (ר' להלן), הרי עדותו של הרמן על אישיותו של פישר (לעיל פסקה 50) (ר' גם עדות דנציג, כ"ו, 1-2) אינה מתישבת עם התנהנה שפישר קיבל ידיעת מכך' על הגירוש לאושבץ ולמרות זאת לא הבהיר את בני קהילתו. אפילו נביא בחשבונו את כל לחץ השואה ופיקוח הנפש בהם היה גם פישר נתון בתקופה הנדוונה, קשה להאמין שאיש נאמן כפישר היה מסוגל לראות את 18,000 בני קהילתו מובלטים למוות על יסוד תרמיה המופצת גם בשמו, כיושב ראש מועצת היהודים, להעלים מהתוצאות ע"כ שלמרות ביקורו של ק' בקלו"ז ולמעסוק בהצלו הוא וחבריו. כל הנסיבות מצביעות ע"כ שלמרות ביקורו של ק' בקלו"ז ולמרות 10 השיחות הטלפוניות שבויןיהם לא ידע פישר עד הסוף את האמת במלואה, ושק' לא השתמש בהזדמנויות שהיו לו להעביר לחותנו את הידענות שהיו ברשותו (ר' גם להלן פסקה 53).

עדות ק' בוגע לאזהרות

.52 אשר לעדותו של ק' בשאלת זו, יש לציין שלא בדו"ח ולא בעדותו (חו"ץ מן העזרות הנוספת בסוף המשפט שעוד ניחד עליה את הדיבור) לא טען ק' שהוא באופן אישי — להבדיל משליחים — הזהיר את יהודי קלוז' או מסר להם ידיעות של ממש על חכנית ההשמדה הנaziית. בדו"ח (עמ' 32-31) מתאר ק' את ביקורו בקלו"ז ב-3.5-ו' ואת פגישתו עם ויסליצני שם, מבלי להזכיר כלל את פגישתו עם היהודים, ואילו בעדותו בעניין זה (עמ' 38-39) אומר ק' רק זאת:

„כמובן השתמשתי בהזדמנות להעביר לחברינו בקלו"ז כסף למטרות הצלה, והצלחתני להיפגש עם ויסליצני... הוא ביקשתי למסור לידי בקלו"ז שהם הגבירו את השמירה על הגבול הרומי, שהיא בפרק 4 ק"מ סה"כ (היה מקום בריחה שהשתמשנו בו כל הזמן) — שעלי להגיד לאלה הרוצים לבסוף לרומניה שה יהיו יותר והירים וישתמשו בדרכים אחרות.“

ובחקירת שתי וערב (עמ' 238, 204):

„לא נאמתי בקלו"ז לחמוני היהודים, גם לא בנסיבות מצומצמת של 20 איש.“

לא הצעתי להיהודים בקהלוז' שלא יישו פגיקת... מור שורת כתב לנו מוקשטי...
וגם מר בן-צבי (נשיא המדינה) שלח לנו קריאה ליהדות אירופה. הם
קראו ליהדות אירופה הן לחתוגדות הן ל Hatchet, את הקריאה לחתוגדות
לא העברתי לקהלוז'".

בעמ' 195 של עדותו אומר ק':
„מלבד הטלפון עם פישר היה לי קשר עם קלוז', כי הימי בעצמי שם לפני
הקמת הגיטו. אחורי הקמתו היה לי קשר דרך שליחים — עובדי התת-
עדת לביריה... עוד קשר לא היה לי עם קלוז'".

בדוח (עמ' 35), אחריו הקטע המובא לעיל (פסקה 4) כי „בכל גיטו היו משוכנעים
עד לרוגע האחרון שהמשלווה לא יעבור את גבולות המדינה" וכו', מוסיף ק':

„האהרות שהועדה שלחלה מקצתן ע"י חלוצים שהרכבו את נפשם ומקצתן
ע"י הוגרים יהודים מעטים בעלי רצון לעזורה, אל גיטאות ורים של ערי
השדת, השידול לביריה והקריאת לטירוף העליה לקרוננות, לא הוועלו.
עדין לא רצוי להאמין לנו".

ובעדותו על הצעת אייכמן לברגנד, אחורי הקטע המובא לעיל (פסקה 45) כי אייכמן
אמר לברגנד שהוא יכול „למגור יהודים רק לגרמניה" ושלפיכך „יתחיל בגירושם של
יהודים אלה לגרמניה", ממשיך ק' (עמ' 45):

„הועדה דנה על זה, הטכנו להעביר את ההצעה לקושטא. יחד עם זאת
הגברנו את פעולות הביריה ושלחנו שליחים למטרזים יהודים על מנת
להזהירם על סכנות הגירוש".

אשר לשילוחים, הרי העד משה אלפָן, חבר קיבוץ „העוגן", היה בתקופה הנזכרונה
חבר המפקדה החלוצית של המחרטה (עמ' 501) והaudit בפרוטרוט על פעולות ההטכירה
והאהורת שנעשתה על ידי שליחי החלוצים בעיר השדת. בוגנע לקהלוז' הוא אמר (עמ'
: 566-565

„היו איזה 10-15 חברים שהלכו לערי השדת, הילכו למקומות שונים.
לקלוז' נסע זולטה הוכהאזר... יצא לקהלוז' ב-19.3 והיה צריך לעבור
לרומניה וטהלו. עליו תפקיד להתחבר בקהלוז'. למודיע שאנו מוכנים,
מתכוונים לפעולת ביריה, ארגון התגוננות, שאנו משערם שהיה
ריכוז בගיטאות... הוא עבר את הגבול ב-20.3 — 21.3 — 22.3 בערך. אם
איןנו טועה ונשלחה עוד בבריה, אסתור שבטו, היא בקיבוץ של'. שבועות
אתדים אחורי בוגאן הגרמנים. נשלחה מטעם המפקדה. היהת שם איזה
ימים או שבוע, איןני יכול להיות ערבית לכך, היא נתפסה ע"י הגרמנים,

שלחה עם הגיטו לאושבץ' וזרה מאושבץ', אין לי פרטימ על פעולתה בקהלו', היא נמצאת בקיבוץ שלי מס' שנים".

השליח הראשון (זולטה הוכהאוור), שיצא לקהלו' ב-19.3 ועבר את הגבול הגרמני-יומיים אה"כ, לא היה כמובן יכול להביא לקהלו' ידיעות מהסוג שאנו דנים בהן בקשר לעירתו רק בסוף אפריל ובמחצית הריאשונה של Mai. השליחת השניה (אסתר שכטר), שבנסיבות שליחותה לא הייתה העד בטוח ולא ידע פרטימ עליה, לא נקרה להuide. העד דנציג נשאל (עמ' 70-71) :

"אם הגיעו שליחים מבודפשט לגיטו ?
לא.

אם הגיעו שליחים מבודפשט לקהלו' לפני הריכוז, אחרי הפלישה הגרמנית ?
כן.

מה הם הודיעו, השליחים הללו ?

לא הביאו שם ידיעות ברורות. הפליטים שהיו זהיריו מפני סכנות המגורות ביותר. אחד אני זוכר שאמר לנו : למה אתם לא ברוחים ? או לפני הריכוז עוד לא היתה נוכנות נפשית לקבל את השמועות והדברים האלה בכל חומרתם.

השליחים היוו אתכם שלא לעלות על הרכבות ?
או בכלל לא דובר על רכבות. לא היה ריכוז ולא היו רכבות.
השליחים היוו אתכם שהגרמנים עומדים לגרש אתכם להשמדת אושבץ' ?

לא, אני זוכר.

אם פגשتك בקהלו' אדם בשם זולטה הוכהאוור ?
לא.

ובזרה בשם אסתר שכטר ?
לא.

או בגיטו ?

שמות בלתי ידועים לי.
אם ידוע לך על מקרה של שליחים או שליחת מבודפשט בקהלו' שנפלת בידי הנאצים ?

אינני זוכר. איני יודע, אולי היה מקרה כזה.

אבל לא נפגש עם מקרה כזה?

לא. מה השם?

שמה אסתר שטר.

לא.

חברת קייז „העוגן“ של „השומר הצער“ עכשוו.

לא, לא נפגשתי.

האם הגיעו לגיטו שליחים מועדת ההצלה של בודפשט?

לא.

האם הגיעו לגיטו הונגרים בתור שליחים של ועדת ההצלה בבודפשט?

לגייטו — לא.

חלוצים, יהודים חלוצים?

לא. לפי ידיעתי — לא.

לא קיבל שום ידיעות, אחרי הריכזו בניטו, מועדת ההצלה בבודפשט?

לא."

למהרת היום ביקש העדר לתקן את עדותו (ב"ז 24—25—א):

„נשאלתי בקשר לשליהים, אם באו שליחים לקלוז' ושמעתיהם שנות שאנו לא זכר אותם. אבל אני זכר שם אחד חנה גנו, שבאה פעמיים לפתחות לקלוז', הביאה כספ' לצרכי בריחה וגם אנשים וגם הוראה להגביר את פעולות הבריחה.

...

מתי באה חנה גנו?

לפני גויטואיזיה... היא באה לקלוז' חזרה לבודפשט. היא הביאה כספ' וחלוצים לבריחתה.

...

לפני שהיהודי הראשון הוכנס לגייטו?

נכון.

מה היא מטרה לך בשמו של ק'?

היא מסרה דבר אחד: המצב חמור... את הכספי היא הביאה מועדת ההצלה.

מק' היא מסרה לך ידיעת...?

הוראה אחת: לאגבר את הבהירה... היא לא ידעה ולא מסרה על הסכנות הכספיות. היא אמרה שהמצב חמור.

היא לא מסרה על הסכנות הכספיות בשם?

היא לא מסרה ולא ידעה דברים שעולמים היו להתרחש.

דיברת אתה על מה שעומד להתרחש?

שאלתי אותה.

מה היא ענתה?

היא לא ידעה, שלא יודעים מה כוונות הגרמנים והונגרים."

גם פרוידיגר ועדים אחרים העידו שהיתה כמעט בלתי אפשרי לאדם בלתי מוסמך, וכל שכן ליהודי, לחזור לגיטו. אחרי שיקול כל העדויות הב"ל אני משוכנע שאותם השלים שתגינוו לקלווי' ושלחו לשם לפני הריכוז ולפניהם בקורס האחרון של ק', שחל יומיים לאחר תחילת הריכוז (ר' דוח, ע' 32), ולא העבירו לקלווי' שום ידיעות חשובות. אני משוכנע כי אין אמת בדברי ק' בדו"ח (עליל) שלשלה שליחים שקבעו „לטروب העליה לקרונוגות", וכי אין אמת בעדותו שאחרי הצעת אייכמן לברגנד שלח שליחים „למרכזים יהודים על מנת להזהירם על סכנת הגירוש".

עדותו הסופית של ק'

53. בסוף המשפט העמידו את ק' באופן ברור ומפורש בפני השאלה היסודית אילו ידיעות העביר לחבריו ולהותנו בקהלוי' וכן בפני יתר השאלהות המתעוררות לגבי פרשה זו, ונמתי לו הودמנות מלאה להסביר את כל העובדות החשובות בעניין זה. תשובהתו של ק' בעדרות סופית זאת (כ"ח, 20—32) היה מתחמקות, סותרות זו את זו ובחלקו כבוקחות, ושכנעוו אותו סופית כי ק' לא גילה את ידיעותיו המשניות למבהagi קהילת קללווי'.

השאלה הראשונה שהוצגה לך' הייתה עם מי מהיהודים הוא דבר בעית בקורס האחרון בקהלוי'. כאן יש להזכיר כי שני העדים היחידים במשפט זה מחבריו של ק' בקהלוי' היו דנציג והרמן, כי דנציג, חבר ועדת ההצללה, העיד על שייחתו עם ק' בקהלוי' בה התענין אצל ראש ההצללה מה יהיה גורל הגיטו, וכן „לא ידע למסור שום דבר קונקרטי על כוונות הגרמנים או על כוונות הונגרים" (כ"ו, 36, גם ע' 37) וכן הרמן, יד ימינו של פישר, העיד שבמשך כל תקופה הגיטו לא ידע על סכנת אושבץ' (עליל פסקה 7). תשובהתו של ק' על השאלה הנ"ל הייתה:

„דיברתי עם חותמי, עם אחיו, ד"ר מרטון, זיגיסמוד ליב, ... יוסף גוטלב, אינגני זוכר מתי דברתי עם דנציג — בפעם הראשונה או השנייה, קראתי

את עדותו ואינני מסוגל לזכור, אני זכר שהש恵ה אותו לא הייתה חשובה ביחס, כי היה חולה אז. איננו זכר שראיתי את הרמן, אבל יכול להגיד, נפגשתי עם כמה. היתי בקהילה ונפגשתי עם מספר יהודים, עם הג"ל אני זכר שdoneyi אמר".

קי' נשאל:

"למי ספיקת תוצאות שייתן עם ויסלייצני בקהלו?"

למרטון, לחותני המנות.

למי עוד?

באלה השנים אני בטוח.

מה אמרת להם על המצב?

אמרתי להם שהמצב לנו חמור, שקיים סכנת גירוש ועליהם לנתקוט בכל האמצעים על מנת להציג מספר עד כמה שאפשר יותר גדול, בקשרי להגברת הבריחת, להסתיר אנשים, אינני יודע אם או אן או כמה ימים אח"כ שלחתי מודה עם ניירות נצרים. זה היה ערב הגיטואיזציה, אז נודע בוגוחות על החלטת לרכום בגטו. היום אני יודע ושוויסליצני נשלח לריכוז היהודים, אז עוד לא ידעתי, אז עוד כל היהודים גרו בקהלו, לא בגיטו".

שני המשפטים האחרונים הם בנגד לדוח של ק' ולעדותם בראשית המשפט. בדוח (ע' 32) נאמר:

"גסוננו... לקהלו, בכל מקום בכיביש פגשו קבוצות קטנות של יהודים. הם נסעו על עגלות שורים ועגלות סוטים, מלאות חפצי עוני עלובים. רוכבם הלכו ברגלי. גברים ונשים צעירים ווקנים מתחתם רגליים עייפים ורוצחים. פניהם חוררים כמו ביום כיפור, מבטם עצוב, אך נורא. מאחוריהם הגדרותם עם רזבה מכודן. הם הובלו לגיטאות העירוניות: מקומ ריכוז ותחנה אהרונה לפני הגירוש. בקהלו, שם החלה שני ימים לפני כן העברת היהודים למלאכות, קיבל ויסליצני את פניו במשרד המשטרת הפוליטית הונגגרית. (ואמך): איכמן הפקיד בידי את העבודה המילוכלית ביזור, ואני הוא שעלי לנהל עכשו את העברת היהודים לגיטאות".

כבר תבאו לעיל את עדותו של ק' (ע' 38) שוויסליצני אמר לו בקהלו כי איכמן שלח אותו, "לעשות את המלאכה המילוכלית לפיקח על ריכוז היהודים, כפי שהוא המתbeta — על מנת לא לאפשר לו לבנות אליבי".

בஹשך עדותו נשאל ק':

„אם אמרת למשו בקהלו' מה שהיה ידוע לך על ההכנות באושבץ? אני מבקש רשות להסביר קצת, אינני מטוגל לעונת במלח אחת. אלה שבאתי ברגע אתם ידעו מה שהגרמנים עשו בפולניה, ברוסיה.

לא זאת הייתה שאלתי. האם אמרת למשו שהגרמנים מתכוננים, לפחות: אולי מתכוננים, לשלהות את יהודי הונגריה לאושבץ?

ידיעה לא הייתה לי, חשש היה. זאת הייתה אחת מההכנות. בודאי שעיל כר אמרתי לאנשים בקהלו' — ואת אמרת לכולם בקהלו' שאתם באתי ברגע, כולל היל דנזיג...“

לחאן נשאל ק':

„כשהחל כבר הגירוש והתרברר כבר שהרכבות נסעו לאושבץ, האם הודעת על כר למשו בקהלו'?

או כבר לא היה לי קשר עם קלו'. דברתי בטלפון עם חותני ומה שיכלתי להגיד העברתי לו, ומסרתי לו שהמצב רע מאד, והוא ידע מה פירושו, הרי שוחחנו על אפשרות גירוש-השמדה, וכשגמרתי עם ויסליצני אמרתי לחותני ולמרטון שיש לי הרושם שאנתנו כבר לא יכולים למנוע גירוש, מהצורה שבה דבר אני ויסליצני, אבל אמרתי להם, אסע לבודפשט ואדרע יותר. אחריו שדברתי עם ויסליצני בבודפשט ידעתי יותר, כמעט הכל, לא הכל, מפני שלדעת שבמיאים מאות אלפי יהודים ומשמידים אותם בדם קר, זה כמעט בלתי אפשרי, אפילו כשיודעים. במובן המלא זה נודיע לי בסוף Mai, מפי אייכמן.

ומה עשייך או בטלפון?

מה שספרתי לבבון. אחרי שנודע לי מאיכמן, כבר לא לדברי בטלפון. אני רוצה להזכיר: הייתה חוליה כ-3 ימים בין 14–17 למאי. אח"כ אחורי ימים מספר נעררתי ע"י המשטרת ההונגרית הפליטית ל-6–7 ימים, ואלה היו הימים המכريعים בהם אפשר היה עוד להודיע, לעשותות משזה. גם הנוני ברנד ואופנברג ישבו — בין 21–28 למאי, אולי יש הבדל של יומ-יומיים.“

כפי שתתברר מעדותו הקודמת של ק', מהרו'ח שלג, מעדות ברנד, גב' ברנד ומנחם ברדר (לעיל פסקאות 47, 48), ידע ק' ב-15.5 על התחלת הגירוש הטוטאלי לאושבץ בקצב של 12,000 ליום, ב-19.5 או 20.5 התיצב עם גב' ברנד לפני אייכמן אחרי ש„הגירוש כבר החל בקצב מדהים שלא תארנו לעצמו אפשרי“ ואיכמן סרב להפסיק את הגירוש, ומ-10 השיזות הטלפוניות עם חותנו הייתה „הרשותה באמצעות Mai ואיני זכר מתי

הנשיה הלווי

פטקים (מחוזים) מ"ד

האחרונה" (פסקה 50). ואשר לטערם של ק' הנזוי ברנד ואופנבך במשפט 6—7 ימים, בין 21–28 למאי, הימים המכריים בהם היה אפשר עוד להודיעו, לעשות משזה — בדוח של ק' (ע' 39) נקבע שהמעצר היה מ-27.5 עד 2.6, וכי נאלץ לתקן את התאריכים בהתאם לכך בסוף עדותו (כ"ה, 31).

ק' בسؤال :

„חוותך לא אמר לך בטלפון שיש שם שימושות טובות על מחנה עברדה בהונגריה ?

זה לא היה נושא בשיחותינו — גירוש ולאן. אני לא העודי והוא לא העין לדבר על זה.

אבל זה היה או הנושא הכי חשוב בשבייל קלוז ?

שמענו בבודפשט על השימושות שנפוצו ע"י הונגרים וגרמנים, קצת יותר מאוחר מאשרנו, ונסינו לבדוק את השימושות. קומולוי רשם ביוםנו שכגראת הידיעה על קיניר-מייז מתחארת — רשם זאת באמצעות יוני בעריך, זה רק אפייניו לאויריה של שימושות ושימושות כובבות בה היינו נתונם".

לדברים האחרנים אין כל שחר. כמה שורות לפני כן טען ק' כי „לדעת שבמאית מאות אלף יהודים ומשמידים אותם בדם קר, זה כמעט בלתי אפשרי, אפילו כשיודעים ; במובן המלא זה נודע לי בסוף Mai, מפני אייכמן" — וגם התאריך „סוף Mai" הוא כוזב. כיצד היה ק' (או קומולוי לדברי ק') יכול להאמין באמצעות יוני „שכגראת הידיעה על קיניר-מייז מתחארת" ? ב-10.6 הגיעו 388 גזולי קלוז' לממחנה קולומבויס בבודפשט ומיד נודע להם מפני ק', סילגי יותר חבירי הוועדה כי כל רכבות הגירוש נשלחו לאושביז' (עדות דנציג).

ראואה לשומות לב היא החשובה הקודמת :

„זה לא היה נושא בשיחותינו — גירוש ולאן. אני לא העודי והוא לא העין לדבר על זה".

ברור ששיחותיהם הנו'ל של פישר וק' עמדו תחת צנורה נאצית והיה מסוכן לדבר על עניין „גירוש ולאן" ; אך אפשר היה, בשעת חירום זו, למצוא לשון מושתפת בין חתן וחותם, שני ציונים פעילים שנפגשו לא זמן ושהונשו זהה עמד לנוגד עיניהם כל הזמן (ר' גם להלן טענה ק' שנחן לחותנו (רמו ברורו)). אינני מאמין — על אף הצנורה או ההזונה הנאצית לשיחותיהם הטלפוניות — שפישר „לא העין" הגיעו במשפט אף אחת מעשר שיחותיו עם חתן, ראש ועדת הצלת, בשאלת השאלה שקבעה את גורלם של 18,000 בני קהילתנו. אבל ממשום הودאה של ק' יש בדבריו : „אני לא העודי לדבר על זה".

פסקים (מחוזיים) מ"ד

ג. מ. ב' גריינולד

הנשיהו הלווי

בהתשך העודת נשאל ק':

„הרוי ברנד נסע ב-16.5 מבודפשט והוא כבר ספר לכולם בקושטא שום יום מבאים 12,000 יהודים לאושבץ?“

אינני יודע על סמרק מה הוא ספר זאת.

על סמרק הפגישה עם אייכמן!

אר אייכמן אמר לו שיחכה שבועיים.“

אכן אייכמן אמר לברנד שיחכה באושבץ שבועיים בהשמדת יהודי הונגריה שיגיעו לשם החל מ-15.5 בקצב של 12,000 ליטר. אבל האם זהה תשובה על השאלה, מדוע אחריו השיחה הסופית של אייכמן עם ברנד לא הוויר ק' את היהודי קלוז' מהגירוש לאושבץ? וכי האמין ק' ברכזנות כי 14 פעם 12,000, היינו 168,000 יהודים, „ישמו על הקורתה“ באושבץ, עד שתתקבל תשובה ברנד? וכי האמין ק', בהכרז את השיטה הגאנצית כי אוטם היהודים שנשלחו לאושבץ ישבו ממש חיים, באיזות מקרה שהוא? ועוד — האם ק' ציפה לתשובה חיובית של ברנד? והריeo אומר בעדותו (ע' 44, לעיל פסקה 46):

„את הסיכויים הערכנו כקלושים ביותר, אם לא בלתי אפשריים.“

ק' נשאל הלאה:

„או השמדה אחרי שבועיים, וגורש בקצב של 12,000 ליטר!“

כן, אינני יודע אם ידע על הקצב.

אר הוא ספר זאת בקושטא, והרי גם אתה ידעת?

לי לא היו ספקות בסוף מי, עד אז חשבתי שאולי לא, לא במידה כזו, לא בימים כאלה.

של יומם נסעו רכבות ממצע מעאי — זה ידעת, רכבות סגורות שעברו את גבול?

כן. ידעתיך זאת ממצע מעאי בעובדה.

או למה לא הודיע ליהודי קלוז' כל מה שאתה יודע?

כל מה שידעתי הודיע להם כל ומן שהיתה אתם בקשר, אח"כ עמדתי בקשר רק עם חותמי ותיעוזותי לחות לו רק רמזו ברור וזה נתתי לו, והוא היה צריך לדעת שיש גירוש ויתכן שיש השמדת.

או למה כל יהודי קלוז' לא ידעו זאת?

הנשיה הלווי

פקרים (מחוזיים) מס' 2

כבודו שואל לדעתו? אני חשב שכברי בקהלו, כולל חותמי, לא עשו כל מה שתהי באפשרות לעשות וכל מה שתהי ארכיכים לעשותו. הם היו צרכיכם אולי להגביר לא רק בפעולות חבריות, אלא גם בפעולות האזהרה, ואני אומר שלא עשו זאת, אלא שיש הרושם שעשו זאת במסגרת יותר קטנה מחשיבותה אפשרית, ואני שולל שיתכן שתהי חששות给你们 שזה עלול להיות מוטמן בשביבם להפיץ שמועות ברבים, שייעשו אותם אחראים על גורלם של יתר היהודים".

יש לציין כאן עד היכן כוח העובדות שהוכחו במשפט זה הוכיח את ק' לסתה, כדי להמליט מהאחריות למעשיהם: עד כדי נסיוון לגלול את האחריות על חברינו, עסקנו קלוז' ועד כדי נסיוון להאשים את חותנו המנוח, אשר לפי עדותו של הרמן (לעיל, פסקה 50) —

"רכש לו בחיה זכות מלאה לכך שוכרו ישאר טהור, כי היה באמת יהודי טהור" —

— להאשים בchnerה מוסווית למחזאות, בכך שלא העביר את אזהרתו של ק' ליהודי קלוז', מפני שהדבר היה מסוכן בשביבו. לモתר לומר כי עדותו או הטענה "דעתו" של ק' נגד חותנו אינה מתקבלת על דעתך ואני מהימנה עלי.

ק' המשיך בתשובה:

"אבל מאידך אני מצטער מaad על העדים שהופיעו כאן מקלוז' ושהם לפי דעתך לא מייצגים את יהדות קלוז', ושזה לא היה מקרה שאף עסקנו מקלוז' לא היה ביןיהם. אני מבין לרוחם שהם הפסידו קרובים יקרים, אבל לומר שם לא ידוע כלום — זה דורש קצת אומץ לב".

הכוונה היא, כמובן, לשידי קלוז' שהיעדו על הטיעת הקרבנות ואלה סמור לשילוחיהם לאושבץ. היחתי יכול להסתמך בקביעה שאmittelות עדותם של האנשים והנשים השכולים האלה אושירה ע"י גורלם. גורל בני משפחתם וגורל חז'י מיליון גנרצחים שנפל לו רבנן לחכמי המשמיד הנazi, ושמכל מקום עדותם של רוב העדים האלה במשפט זה מהימנה עלי פי כמה מעודתו של ק'. אך אפשר להוסיף ולסתור את העדרתו של ק' כי „לומר שהם לא ידוע כלום — זה דורש קצת אומץ לב", ע"י דבריו הוא, חמוגשים בע"י 35 של הור'יך של ליעיל, פסקה 4:

"בכל גיטו... היו מושכניים עד לרגע האחרון שהמשלות לא יעכורו את גבולות המדינה".

אשר לעסוקנים שלפי דעתו של ק' „מייצגים את יהדות קלוז'" יותר מאשר שידי 18,000 הקרבנות, נשאל ק' מיד:

„נדמה לי שגם מר דנציג, שהוא עסקן, אמר כך או כמעט כך?“

דנציג ממשיך להיות עסקן, וכנראה יש פונקציות מסוימות בזוכרו המכוסות על מה שלא נעים. איבני רוצה לטען שהוא לא אמר כאן את האמת, אך אם הוא הבין את דברי בקהלו, כפי שהוא אמר כאן, אז הוא צריך להיות אנגלי עם „double understatement“.

בקהלו היו פוליטים פולנים וסלובקים וערשות פוליטים שחזרו מروسיה וידעו מה שנעשה שם. הומנתה את דנציג, מרטון ופישר לפני הפלישה לבודפשט וספרתי להם את האפשהויות — 4, 3, 2, 1. דנציג היה יוזר התסדרות הציונית בטרנסילבניה, ואחריו שידע מה שנעשה בפולניה ורוסיה ואחריו ששמע מפי את האפשהויות הכרוכות בפלישה, ואח"כ בא הפלישה — והוא עוד לא יודע כלום! ואח"כ, שנפגשנו בקהלו, אחורי התפתחות, אמרתי לו: המצב חמור —

מתי לא היה חמור?

בתחילת אפריל לא. בסוף אפריל כבר היה חמור, במובן של גירושן.

כאן נאלץ ק' בבריתתו מהאחריות לצאת בהתקפה נגד יידידו דנציג, שעשה בעדו את הכל, אף מעבר לגבולות האמת, כדי להגן על ק' ולחפות על מעשייו. ואמנם דברי הקורת של ק' על ערוותו של דנציג מוצדקים בחולקם. ק' צודק בהחלטתו כי דנציג (שהיה יהוד עם העד פריפילד ברוסיה) ידע היטב את מה שנעשה ליהודי רוסיה, פולנית וסלובקית, כי דנציג, פישר ומרטון נפגשו בערוב הכיבוש הנazi עם ק' ויתר חבריו ועדת הוצאה בבודפשט להתייעצות משותפת על המצב (עדות דנציג, כ"ה, 58; דוח' ק', 15) וכי אין תחת אימון בעדותו של דנציג על חוטר ידיעתו והבנתו האכליתית. קדוגמה לטיב עדותו של דנציג נביא כאן קטעים אחדים מעודתו (ב"ה, 59—62, 72—73), בתם השיב עד זה על שאלות בית-המשפט:

„כשהתחיל הרכינו בגטו קלוז', אז כבר התגבשה אצלך מחשבה מה פירוש הריבינו הזה?“

המחשבה הראשונה הייתה שהוציאים לבודד את האוכלוסייה היהודית הבלתי נאמנה, היו ורומים היו כבר קרובים לשטח הזה. חזקו את ההגחה הזאת גם הידיעות שבבודפשט אין פועלה כאן.

...מה חשבתם על מטרת הגירושים, על כיוון הרכבות, לאן הן נסעוות? מה חשבתם או מה עשיתם כדי לבורר?

המחשבה הראשונה, במידה שאפשר לעשות רקייטולזיה מודוקת של מחשבות והריגשות, מפני שאפשר להגיד את המצב כאנדרלמוסיה מוחלטת

ג. מ. ג' גראינולד

הנשיה הלאי

של מחשבות וחריגות, אז ההנחה הראשונה הייתה שרצוים להרחיק את האוכלוסייה היהודית הבלתי נאמנה מאזור הקרוב לחו"ת, ושוב — הידיעה שבבודפשט ובמרכז הארץ לא הייתה פעולה כזו.

כמה ומן התקינה מהשבה כוות אצלך?

אח"כ באו שמועות.

אילו שמועות?

האחת על קיניר-מיוז וسمועה אחרית על קשו... קשו, עיר בגבול הצפוני של הונגריה. השמועה הזאת באה ממוקור יהודי. אנשים שייצאו מהגיטו לתקדים מסוימים התענגנו. והשמעה לא פסקה.

אם השמעה אמרה שהרכבת מגיעה עד קשו ושם האנשים יורדים, או שהוא עוברת את קשו?

זה לא היה ידוע בדיק... חשבנו שוה יכול להיות גם מעבר לגבול. היו אפילו כאלה שאמרו שוה לא בכיוון גרמניה והוא ככל מה אמרו שוה בכיוון פולין.

אם זהו גם בכיוון אושביז?

אינני יכול לאשר שהשבענו על בכיוון אושביז. המושג אושביז לא היה ברור אז כפי שהוא ברור עצמוני.

אני שואל: האם המסלילה אל קשו עוברת גם לאושביז?

אינני יודע.

...

אילו ידעת שהרכבת שאתה עומד לגסוע בה נוסעת ישן לאושביז, ואילו ידעת מה פירוש אושביז, מה הפירוש האמיתי של אושביז — אם

היית מרצונך הטוב לנגן לרכבת הזאת?

לא התנסתי בנסיעון הזה, ולא היה לי ידיעה ברורה.

אני אומר: „אילו“. זו שאלה היפוטטית.

זו שאלה תיאורטיבית. מה שאומר היום, זאת תהיה תשובה חלקית או תשובה מטולפת שאינה מתאימה למציאות הקיימת.

את אומרים, יתכן שהיא הייתה ברצונך הטוב נושא למחלוקת?

יכול להיות.

מאליו סיבות היהת עלול לעשות זאת ?
 אני מצין את זה כאות האפשרויות.
 אם כן, יש גם אפשרויות אחרות. מה הן האפשרויות האחרות ?
 גם אני הייתי קשור לשתי נשים — אשתי ואמי, וגם אני לא הייתי חפשי
 בתנועתי ובחולטתי,
 הייתה נתן להן לנוטע ?
 באיזות תנאים ?
 לא ידעת שזה להשמדה.
 אני חושב שלא. אינני רואה את האלטרנטיבתה.
 אני שואל אותך אם הייתה מגלת איזו אלטרנטיבתה ?
 אילו הייתה אלטרנטיבתה.
 לא, אילו הייתה אלטרנטיבתה, אלא : אילו הייתה לך ידיעה שהרכבת נסעה
 לאושבי, איך היה מתנהג בהיחס למשפחتك וביחס לעצמך ?
 איננו יודע, כבוד השופט. אני יכול לחשב על זה היום ולחתם תשובת, אבל אין
 לו זה שום קשר עם המצב ההוא, עם מה שהייתי עושה במצב ההוא.
 מדוע אין לו זה קשר ?
 מפני שאחננו יושבים היום במצב אחר לגמרי. מה ששאלים ועונים היום,
 כאן, במדינת ישראל, אחרי 10 שנים — אין לו שום קשר עם המצב שהואآن.
 אתה אינך יכול לזכור את המצב שהיה אז ?
 אני זכר. אבל אינני יכול לענות מה הייתה עשוות, אילו היה או כך. היה
 ונכנסו לרכבות הalsa כל היהודים, ודאי שהייתי נכנס גם אני ומשפחתי,
 לו לא היתה אפשרות אחרות.
 למשל, לא היה מזוהיר את היהודים על זה, לו היהת לך ידיעה ברורה
 שהרכבות נסעות למותם ? לא היה, למשל, מזוהיר כל אחד ונוטן לכל
 אחד להחליט בעצמו מה הוא רוצה לעשות, למצוא בעצמו דרך ?
 יכול להיות. זאת רק אפשרות תיאורית, היהת ולא היהת לי ידיעה ברורה
 כזאת, ואני יכול לענות על השאלה הזאת תשובה בנה וברורה.
 לא היהת, למשל, מנסה לב纠正 ?

לברוח יכולתי לנסות אני בעצמי, אבל לא ראייתי אפשרות להוציא מהגיטו משפחחה שלמה.

לא היה יכול לברוח עם אמך ואשתך?

אינני חושב. ייחדים יכולו לצאת. אבל עם אשה וקנה — זה היה מסופק. אני בעצמי יכולתי לברוח, כפי שברחו יהודים אחרים. זוגות צעירים ברחון. אבל משפחחה שלמה — אני מסופק. יצאו זוגות, אבל לא עם ילדים ועם קנים. אולי היהתה אפשרות. איננו יודע.

אתה עסכת בבריהה של אחרים, בתפקיד של חברה?
עד הגיטו, זאת אומרת עד סתיימת תקופת השחטמשנו בו.

אפשר היה לחשיך עוד, אך די בקטעים הנ"ל כדי להראות את התהממותו של עד זה ולעומד על טיב עדותו בכלל. עדותו של דנציג בוגר לסייעת הבריתה המאורגנת, בוגר לקשריו עם כוהני והשייה עם פריפלד וכורו איננה כנה מהתקעים הנ"ל, ועל כן העדפת לעיל את עדותם של פינקלשטיין, פריפלד ועודי אמרת אחרים על עדותו של עד זה.

נשוב לעדותו של ק' ק' טוען שם דנציג הבין את דבריו בקהל'ו, כפי שאמר כאן, היינו שקי' בעת בקורסו, "לא ידע למסור שם דבר קונקרטי על כוונות הגרמנים או על כוונות ההונגרים" (עדות דנציג, כ"ז, 36), כי אז יידידו דנציג, "эрיך להיות אנגלי עם 'double understatement'". כראיה לכך מטעים ק' את ידיעותיו הכליליות של דנציג בעת הפלישה, "ואח"כ כשהנפגשו בקהל'ו" אחורי החתפות, אמרתי לו: המצב חמור". כאן נזכר ק' כנראה במה שלא היה מסוגל לזכור בשום אופן קודם לכן, כאמור (לעיל):

"אינני זכר מתי דברתי עם דנציג — בפעם הראשונה או השנייה, קרأتي את עדותו ואני מסוגל לזכור, אני זכר שהשייה אותו לא הייתה חשובה ביותר, כי היה חולה אז".

אם ק' אינו זכר אם נפגש עם דנציג בעת בקורסו הראשון,-shell לפי עדותו באמצעות אפריל, או בקורסו השני,shell ב-3.5, למה הוסיף שהוא אפריל כבר היה חמוץ, במובן של גירוש? יתר על כן, אף כאן ק' אינו טוען שאמנם מסר לדנציג — בוגר לעצמו של הלה — ידיעות מוחשיות. עם כל הסתיגיות מעודתו של דנציג, אשר בוודאי ידע יותר מאשר הודה בעדותו, אין עדותו של ק' משכנעת אותי שהוא גילה לדנציג, חבר ועדת הצלה בקהל'ו, בהודמנותו בקורס האחרון בקהל'ו את ידיעותיו על תוכניות הגאים.

בהמשך עדותו נשאל ק':

„איך אפשר להבין שדר הרמן, ציוני ועסוק, חשב רק על מהנות עבודה
ולא העלה על הדעת השמדה ?

זה היה דורש הסבר יותר עמוק על הפסיכולוגיה המיווחדת של יהודי
הונגריה או — פסיכולוגיה של אסירים חולמים שיודעים על סכנות מוות. אך
לא רוצחים להאמין בכך; ידעו ולא נתנו להחדר למודעת הכרתם. אני
חייתי את זה עם אחיו, והוא היה לי אמו חוויה שנתקנה לי תמונה דרי ברווחה
עד כמה המאמצים להזהיר אנשים עולים בתהו. ואלה היו ציונים. ודងציג
עצמם נשאר בගיטו, ולולי ההצלחה המקראית אצל אייכמן היו אחיו, חותני
ודנציג מושדים.

הם סמכו עליך שתazziים ?

אמרתי, אך לא הבטחתי, לא יכולתי להבטיח. וכך מרטון ברת, היה לו כוח
החליט, אך לא לדנציג או חותני, שקשה לומר שלא ידעו או לא היו להם
ידיעה דרי ברווחה כדי לחושש למה שמצופה להם. אינני מסביר זאת אלא
באופטימיות מחד ואידישות, פטליות מאידך.

איך נשאר בחיים ?

כן."

גם אני אינני מאמין שהרמן חשב רק על הברירה בין „עליה לא"י"י מכאן ו„עובדת
כפיה“. אם „בהונגריה“ ואם „מחוץ לגבולותיה“ מכאן, כפי שהיעיד (פסקה 7), ושלא
העליה על הדעת, כל סכנה השמדה או גירוש לאושבץ". אין זאת, „פסיכולוגיה של
אסירים חולמים שיודעים על סכנה מוות, אך לא רוצחים להאמין בכך“, דברי ק. זהו
רגש אשם של אדם שידע בשלב מסוים, כפי שהודה הרמן בעדותו הנ"ל, „שקייניר-מייזו
הייא תרמיה“, ובכל זאת לא הזהיר את קרבנות התרמיה. יש להוסף שאותו רגש אשם,
ומאותה סיבה (ר' עדות דנציג, כ"ה, 62), פועם גם בלבו של דנציג ומגע אותו מילגלוות
את האמת בעדותו. אני מסכים עם ק' שהעדים דנציג והרמן ידעו יותר על הסכנת
הנסקפה להמוני היהודים בגיטו קלוז' מאשר רצוי להודות בעדותם, ויש להניחס שגם
מיות ידיעתו הכללית של פישר הייתה במידה מסוימת. אבל מכאן ועד לדייעות
המלואות והברורות שהיו לך, ממוקור-Nazi ראשון יש עדין מרחק ניכר.

ואשר ל, אופטימיות מחד ואידישות, פטליות מאידך", רק מיחסן להרמן, דנציג,
חוותנו ואחינו — בנגדו למרטון שברה — אף הסבר זה, כמו הקטע כולם, אינו בא אלא
להסביר את הדעת מן האמת, בטעטו את ההבדל העיקרי בין היהודים שהיו מיעודים
לקרבנות לשואה לבין המיהדים שהיו מיעודים להצלחה. לא, „אופטימיות (בלתי מבוססת),
אידישות ופטליות" היו יסוד התנהוגות של הרמן, דנציג, פישר ואחינו של ק' בתקופת
הנדונגה, אלא ההסכם בין ק' וקרומאי, שעליו סמכו להצלמת מסכנת השואה. אם מרטון

העדיף לבנות לרומניה — ובמכוונתו של הקונסול הרומני היהת לו הוגנות מצוינת לכך (עדות פינקלשטיין) — במקום לסמוך על הבתוות הנאצים, הרי לאור המשבר של 3.6 הוא צדק בזיהרותו; אבל אין זה מוכיח כלל שאותם המיויחסים שלא ברוח כמותו סמכו על הנס או השלו את עצם כ„חולמים אסירים“. המשפט „ולולי ההצלחה המקרית אצל אייכמן, היו אחיו, חותמי ודאנציג מושדים“, הוא נכון — חוות מהמלת „מקרית“ (השוות גם את מאמרנו הנדון של הנאשם (לעיל פסקה 2 על „הטרנספורט תומקריי לחוויל דרך ברגן בלזון“). הרי כדי שההצלחה הזאת לא תהיה „מקרית“ אלא מובחנת, התקשר ק' התקשרות הדוקה ביותר עם אייכמן, הקريب את כל האינטראטים זולות אלה של המיויחסים וגם — במה שנוגע במיחוד לעניינו כאן — לא הזהיר את הקרבנות.

בסוף עדותו נשאל ק' ע"י בית-המשפט:

„האם יש לך ממשו לתunken או להוציאך לכל עינוייך עד כאן, אם שכחת משדר חשוב, או טעית במשהו חשוב? אני נומן לך הוגנות.“

על שאלת זו השיב ק' בהרצאה ארוכה, שנוגעה בעניינים שונים וsparkفتحחתה הייתה קשורה לנושא הנדון כאן:

„בקשר לשאלת האזהרה שכבודו העלה, אני נסיתתי כמה פעמים לערען את זכרוני, ואני רוצה להזכיר ולהציג שבחות האפשרויות המוגבלות עשינו כמיטב יכולתנו, אך עלי להזכיר שותה היה, בהשוואה עם הקטסטרופת, מעט מאד. בעצם הפסדנו את המערכת על יהדות הונגריה ב-1943—1941, ככלא האצחים להכין את הקרקע לפועלות מחרתת, שהיו אפשרות לנו גם אזהרה ואולי התנגדות. פועלות מחרתת בתקופת הראשונה היתה בלתאי אפשרית לגמרי, בין השאר, בגלל חוסר כל אפשרות להשתען על כוחות מחוץ ליהדות.“

חומר הכנת מחרתת אינו הסבר מספיק להווסף אזהרת היהודים ע"י ראש ועדת ההצלחה. גם במקרה כגון קלוזו, בו היו רק הוגנות יוצאות מגדר הרגיל להעביר ידיעות נאמנות — לפחות זיקה למחרתת — ולמנוע ע"י כך את הטיעת הקרבנות ע"י הנאצים, לא עשה כן. כדי לאפשר לך לדבר עם חותמו וחבריו בקהלו, לא היה צריך ב-„פועלות מחרתת שהיו אפשרות לנו גם אזהרה“. הכרתו הכללית של ק' „שבתו האפשרויות המוגבלות עשינו כמיטב יכולתנו“, הופרכה במחוץ המוחשי של קלוזו ע"י העבודות שהרכחו.

כאשר הצגתי לך, בעדותו הסופית את כל השאלות הנ"ל, טרם התהוו ר' חוק התנהוגותו שכפה עליון שתיקת בנוגע לסתורות הנאצים (פסקאות 40—44), ולהלן פסקה (54). לנגד עיני עמדה רק חכמת היהודים המרומים שעלו בהמניגיהם לרכיבות חמורות, ידיעותיו של ק' על מומיות הנאצים, והקשר הה燭וק שהתקיים ביניהם גיטו

קללו עיי' בקרו ושיחותיו עם חותנו, ושאלתי את עצמי ואת ק': מדוע לא הגיעו ידיעותינו של ק', שהיה בתהן כדי להזהיר את הקרבנות, אל יהודי קללו? היתכן הדבר כי בזמן שברנד המזועז ניסה להזעיק ולזעוז את יהדות העולם, כ"פרקLit הנרצחים" עיי' צирור 12,000 היהודים הנשלחים يوم יומם לבשני האש, היה ק' מסוגל לנצל 10 שיחות בין-עלילונות עם חותנו על האצת „הפרומיננטים“ בקהלו ולשתק על גורלם של העולים לרכבות?

ק' היה מסוגל לכך. הוא הודה במקצת האמת באמרו:

„זה לא היה נושא בשיחותינו — גירוש ולאן. אני לא העזתי והוא לא העז לדבר על זה.“

אמנם זו רק אחת מתחשובותיו. בתשובה אחרת מוסיף ק' ואומר:

„היעותי למתח רם ברור זה נתמי לו, והוא היה צריך לדעת שיש גירוש ויתכן שיש השמדה.“

אך התשובה השנייה אינה מבטלת את הראשונה, אלא רק מסיימת אותה; והמלים „רמו ברור“, „היה צריך לדעת“, ויתכן מעידות על טענה חלשה למדי. בהמשך הטענה הזאת נזקק ק' אף להאשמה המוסוויה למחצה נגד חותנו, שכבר דנו בה לעיל.

כל תשובותיו של ק' בעדותו הסופית היו שרשות ארוכה של התהממות מזו האמת (הכחשה חילקית של ידיעותיו, איהור מועד ידיעותיו, הקדמת מועד מעצרו), הכחשה חילקית של הטעית הקרבנות, אי זכירת שיחתו עם דנציג, הזמת גירושתו של דנציג, גלילת אחוריותו על חותנו וחבריו, וכו' וכו'); ק' ניסה לברוח דרך כל פריצה ופריצה שנראתה לו בחומרה הוכחחות, עד שפריצה זו נסתמה בפניה והוא ניסה פריצה אחרת. הסתיירות בין הסברים השונים של ק' והcov המוכח של חלק מתן — יש בהם כדי לבטל את ערך כלן ולהראות שאין ביידי ק' הסבר כשר להתנגדותו בענין אהורת יהודי קללו. עדותו הסופית של ק' אישרה במישרין ובעקיפין את תוכאות יתר הטענות במשפט זה: כי היה לאל ידו של ק' להזהיר את היהודי קללו אזהרת ממשית ממזימות הרצת של אייכמן וכונפיו ולא הוירם.

מניעי אי האזהרה
 5. מסקנה זאת מתחזקת לאור הטענות והסקולים שהבאו לעיל (פסקאות 40—44) בוגע לענן החזק שהיה לך' לשמור סודות הנאים. אי אהורת יהודי קללו עיי' ראש ועדת האצתה היהודית, אי מסירת ידיעותיו המשמשות לחבריו ולחותנו בקהלו, על אף החודמניות שתו לו לבכי' אינה יכולה להסתבר, בכל מסיבות המקה, כהונחה מקרים או שתיקה טבעית של ק', אלא רק כהתנגדות מכוונת, שהצריכה מניעים חזקים מאד. ואולם הוכחו המניעים: פיו של ק' היה חתום כתוצאה מהתקשרותו עם הנאים

בחכנית המשותפת להצלת המיוחסים. אסור היה לו לחקות כלות את סודות הנאצים לkrabenotihim. כל הפרת האיסור החמור זהה ע"י ק' לא זו בלבד שהיתה מסוכנת מאוד בשביilo, אלא הייתה גם משמשה את הקורע מתחלה לעבודת ההצלה שלו, שהיתה מושחתת ככלות על קשריו הטובים עם הנאצים והיתה תלואה ברצונם הטוב. יתר על כן, גילוי המזימות הנאציות ליהודי קלוז' היה עלול גם לסייע למשעה את ביצוע התוכניות להצלת המיוחסים בעיר זו (פסקה 44). יש להוסיף שגילוי המזימות הנאציות לאmitten ע"י ק' איפלו לחוג מצומצם ביותר של חבריו בקלוז' או אף לחותנו בלבד, היה עלול אך להזכיר על מצפון האנשיים האלה ולסכן את חכנית הצלחתם. ק' הכיר את חותנו כאדם מוסרי ומנาง אחראי, וכייד היה יכול לנצח לכך שרראש יהודי קלוז' ישמר את הסוד, יעסוק בשקט בהצלת עצמו וחבירו ולא יזהיר את krabenot, בשעת שהיה יודע ידיעת של ממש ש-18,000 בני קהילתו מובלמים בתרמיות לאושביז' ? התנהגותו של ק' היה איפוא עקבית והגונית בהחליט: כדי להבטיח את האצלת המיוחסים, ובכללם קרוביו וחבריו, היה מצויה לשומר את פתחיה פיו.

סמכית הנאצים על שתיקת ק'

55. העובדה שהנאצים נתנו לק' רשות מיווחל לנסוע לקלוז' וחרשו לו להפגש שם ללא פיקוחם עם מנהיגי היהודים, והעובדה שהנאצים נתנו רשות מיווחל לחותנו לצאת מדי פעם בפעם את האיטו, לשוחח בטלפון עט ק' ולחזור לגיטו — עובדות אלה הן חשיבותם בפני עצמן וויאוות להתשומות-לב. במחצית הראשונה של מאה שקיין אייכמן, קרומיי וויסלצנער, המתה הכללי של "קומנדו-היהודים", על החכנות האחרונות לגירוש הטוטאלי שהיה מועד להפתיע את יהודי הגטאות, והחל ממצעם מאם עסקו בביבוץ מבצע הבזק עצמו, שהיה מבוסס במידה רבה על שיטת האפתעה והטעיה krabenot. לא נעלם מעניין אייכמן וויזרין שקי' היה אחד מבעלי האינפורמציה הטובה ביותר בהונגריה" בעניין השמדת היהודים ושהוא ידע את תוכנותם. לקומדי היהת הזדמנות לעמוד על מידת ידיעותיו של ק' בשיחות ב-2.5, בה חקר ק' את קרוומיי (דו"ח ק', ע' 31) על גירוש 1500 עזרוי קישטרץ' ; וויסלצנער עצמו גילה לק' ב-3.5 בקלוז' שאיכמן חטיל עליו תפקוד שימנע ממנו „אלביי", כולם, כפי שהבין ק', שהוא „היה בחששות היהודים ולא בהצלחתם"; ב-8.5 גילה וויסלצנער לק' את החלטת הגירוש הטוטאלי, ובאותו היום ושוב ב-15.5 דבר אייכמן גלוויות עם ברנה, חברו של ק' על גירוש היהודים הונגריה לאושביז' והשמדתם בגזום. אם למרות כל הדיעות הללו, שגילויינו ביגטו קלוז' היה עשו למגעו את הטעות 18,000 מושבי הגטו ולהקשות על ביצוע הגירוש, הרשו מתחכני הגירוש הטוטאלי לק' לבקר בקלוז' על סף תקופה הגטו ולהציגו בקשר טלפוני מתייד עם חותנו בכל מוקפת החתעה והגירוש, הרי הם היו בטוחים למדוי שקי' לא יפר את חותמת הסודות בענין זה, העובדה שהameronים על בוצע הגירוש לאושביז' יצורו במנו ידיהם את הקשר המיעוד תג'יל בין ק' וגיטו קלוז', מבלתי לחושש כלל שמא ק' ישמש בו כדי לגלות (בעצמו או באמצעות חבריו או חותנו) ל-18,000 krabenot המיוחסים את הפת שוווצחים טומנים להם — עובדה זו יש בה כדי ללמד עד היכן התקשרותו של ק' עם הנאצים הונגרה. גם אם לא נפליג עם הסגנו הרמוליך להשערות

יותר מרוחיקות לכת, הרי לכל הפחות יש בעובדה חנ"ל משום הוכחה ואשרו מלא למה שאמרנו לעיל (פסקה 40) על ממשמעות שיטת החצלה „המוסמכת" שקי' בחור בה: הסכם החצלה עם ה-ס"ס הכרית את ק', שלא להעיז לرمות את הנאצים ולשחק אותם משחק נפול, לוותר על כל פעולה החצלה בלתי תלויה ועל כל צעד בכיוון אנטי-נאצי, להמנע מכל הפרעה לגירוש ומכל אזהרה ממשית ליהודי ערי השדה ולצמצם את שטח פעולות הוועדה להצלה המיויסדים בלבד. באמצעות ההסכם להצלת המיויסדים שלטו הנאצים בק', ובהתางגוותו עד כדי כך שיילו לשלווה אותו לקלו' ולאפשר גם לחותנו לשוחחו אותו בטלפון עשרה מונחים, ללא חשש שקי' ינסה לנצל את ההודמנגות לפעולות אזהרה בלתי חוקית לטובות תושבי הגטו.

היחס של ק' למיויסדים ולעם 56. בכל התางגוותו של ק' בולט הייחס השונה שלו כלפי „המיוחסים" מצד אחד וככלפי יתר היהודים, היינו הקרבנות המיויסדים של הנאצים, מצד שני. ק' פעל לטובות המיויסדים, מוביל להתחשב עם גורל הקרבנות. הוא פעל לטובות המיויסדים, מוביל להתחשב כלל בהשפעת פעולתו על יתר היהודים. עקביותו בכו זה מגיעה עד כדי קשיותם לב: כדי להצליח בהצלחת המיויסדים, ק' לא הזמין את הרוב הגדל של יהודי קלוז' מזימות הרצת המכוניות נגדם. העד קראום, שהכיר את ק' היטב, ذקק בתאריך את אפיו (י"ג 21):

„כשמדובר על האינטלקטים שלו... הוא גם בלתי מצפוני. הוא חסר מצפונו והסר התחשבות".

הקרבת טובייהם של רוב היהודים למען הצלחת המיויסדים הייתה מונחת בסיסו ההסכם בין ק' והנאצים. הסכם זה קבע את חלוקת העם לשני מחנות בלתי שווים: כת קסנה של מיויסדים, שהנאצים הבטיחו לק' את הצלחתם — מכאן, ורוב רובם של היהודי הונגריה, שהנאצים גורו עליהם כליה — מכאן. מחנה זה נועד להצלחה, ומהנה זה — להשמדת. תנאי הכרחי ומובן מآلיהם להצלחת המלחנה הראשון ע"י הנאצים היה שקי' לא יתעורר בפועלות הנאצים נגד המלחנה השני ולא יפריע להם בהשמדתו. ק' שמר על תנאי זה ובוגע למלחנה השני, כדי לזכות בקיום הבטחת הרוצחים בוגע למלחנה הראשון. הוא ריכזו את כל מאמציו בהצלחת מלחנה המיויסדים והתויש למלחנה הנגדונית למלחנה השני כבר נמתקו מספר החטים. כפי שקי' כתב ב-14.5.1945 במכתבו המשועף עם ברנד אל סלי מאיר (מוזג 26), בדברו על אייכמן ואחד מהחבריו (פסקה 45):

„האדונים החדשים האלה ממוניים נראות על הסדרה מלאה של שאלות היהודים; אין להם כוונות יידידותיות כלפינו אך נראה שהם בכל זאת מעריכים שותפים הונגים למשה-ומתנן".

אי אזהרת קרבנות קלוי' ע"י ק' מוכיחה את מידת נאמנותו כ„שותף הונגן" להסכם עם האדונים החדשים שע „הסדרו" את שאלות היהודי הונגריה הסדרה מלאה בדרך „הפטורון הסופי".